توندوتیژی لە دژی ژنان و دیاردەی تۆکێنیزم

سۆما دەگاشێخانی

”توندوتیژی لە دژی ژنان یان توندوتیژی لەسەر بنەمای جێندەر، دیاردە و کێشەیەکی گشتییە کە لە هەموو وڵاتەکاندا دەبینرێت. دیاردەیەک کە هەر لە کوشتنی ژنان لە سەر ئابڕوو و شەرەف، تاکوو بابەتی ناجەستەییانە و دەروونی لەخۆ دەگرێت و بە پاڵپشتیی پێکهاتە نابەرابەرەکان، یاسای پڕ لە هەڵاواردن و بە مەبەستی زێدەکردنی زاڵیەتییان، لە فۆرم و شێوەی جیاوازدا بەردەوامە.“

توندوتیژی لە دژی ژنان بەتایبەت ژنانی کورد لەم ساڵانەی دواییدا زۆرتر لە جاران لە ڕایەڵە و میدیا گشتییەکاندا ناوی لێ دەبرێت و باسی لەسەر دەکرێت. ئەوە بابەتێکی زۆر گرنگە کە بەتایبەت لەلایەن چالاکوانانی مافی ژنانەوە بۆ کەمترکردن و سڕینەوەی، هەوڵی زۆر دراوە، بەڵام گشتگیر بوون و سیستەماتیک بوونی ئەم دیاردەیە، ڕێگا بە چارەسەرکردنی کێشەکە بە خێرایی و بە ئاسانی نادات. لەو پەیوەندییەدا، ئەم وتارە تیشک دەخاتە سەر چەمکی تۆکێنیزم و پەیوەندیی لەگەڵ توندوتیژی لە دژی ژنان بە تایبەت ژنانی کوردی ڕۆژهەڵاتی کوردستان.

توندوتیژی لە دژی ژنان یان توندوتیژی لەسەر بنەمای جێندەر، دیاردە و کێشەیەکی گشتییە کە لە هەموو وڵاتەکاندا دەبینرێت. دیاردەیەک کە هەر لە کوشتنی ژنان لە سەر ئابڕوو و شەرەف، تاکوو بابەتی ناجەستەییانە و دەروونی لەخۆ دەگرێت و بە پاڵپشتیی پێکهاتە نابەرابەرەکان، یاسای پڕ لە هەڵاواردن و بە مەبەستی زیدەکردنی زاڵیەتییان، لە فۆرم و شێوەی جیاوازدا بەردەوامە. بە پێناسەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، توندوتیژی لە دژی ژنان بریتییە لە «هەرچەشنە کردەوەیەکی توندوتیژانەی پەیوەندیدار بە جێندەر کە ببێتە هۆی زیانی جەستەیی، جینسی یان دەروونی یان ئازار؛ لەوانە هەڕەشەکردن بۆ بەکارهێنانی وەها کردەوەیەک، زۆرلێکردن یان بێبەشکردنی ملهوڕانە لە ئازادی، چ لە بواری گشتی و چ لە ژیانی تاکەکەسیدا».[1]

توندوتیژی لە دژی ژنان لە بوارە جیاوازەکانی ژیاندا، تەنیا دیاردەیەکی کولتووری نییە و پەیوەندیی بە پێکهاتەی کۆمەڵایەتی، سیاسی و ئابوورییشەوە هەیە و کاریگەری لە سەر بەشداریکردنی بەرابەری ژنان و ئاسوودەییی ئەوان لە ناوماڵ، لە شوێنی کار و لە کۆمەڵگادا بە گشتی، دادەنێت. بارودۆخی تایبەتی کوردستان، کاریگەری لە سەر باری بندەستبوونی ژنان و کەوتنە بەر توندوتیژی هەیە. لە پێکهاتەیەکی یەکتربڕی پەیوەندیدار بە ئەتنیک، جێندەر و بارودۆخی ئابووری و کۆمەڵایەتیدا، دەکرێت باس لە سەر دۆخی ژنانی کورد و چۆنیەتیی گۆڕینی ئەو دۆخە بە شێوەی ئەرێنی بکەین. بە گشتی سەرچاوەیەکی متمانەپێکراو بۆ ڕێژە و جۆری توندوتیژی لە دژی ژنان لە کوردستان بوونی نییە، بە تایبەت بۆ نموونە، زانیاریی پەیوەندیدار بەم بابەتە لە ڕۆژهەڵات لەلایەن دەسەڵاتەوە وەک بابەتی نهێنی دانراوە. بەڵام ئەم دیاردەیە و بەربڵاوبوونی لە کۆمەڵگا و هەروەها چۆنیەتیی بەرەنگاربوونەوەی ئەوە، بە یارمەتیی میدیا گشتییەکان، بە ئاشکراتر لە جاران کەوتووەتە ژێر لێکۆڵینەوە و باسەوە.

لە زانستی دەروونناسیدا، بە زۆری باس لە سەر توندوتیژی و هۆکارە دەروونییەکانی دەکرێت. هەر بەم ڕوانگەیەوە، هەندێکجار هەوڵ دەدرێت توندوتیژی لە دژی ژنانیش، بۆ ئاستی تاکەکەسیانە دابەزێنرێت و وەکوو هۆکارێکی تایبەتی تاکەکەسی سەیر بکرێت. لە تیۆرییە نوێیەکانی کۆمەڵناسییدا گرنگایەتی بە تاک وەکوو ئەیجێنت[2] و ڕاقە و کردەوەی دەدرێت و دەرەنجامی هەندێک لە توێژینەوەکانیش دەریدەخەن کە بیرۆکە و سابجێکتیڤیتیی ژنانی کورد لە بەراورد لەگەڵ ساڵانی ڕابردوودا زۆر گۆڕدراوە. بەڵام ئەگەرچی توندوتیژی لە دژی ژنان لە شێوەی تاکەکەسیدا و لەلایەن پیاوانەوە و هەروەها بەرەنگاربوونەوەی ئەوە لەلایەن هەندێک ژنی سەربەخۆوە، لە کۆمەڵگای ئێستەی کوردەواریدا بە ئاشکرا دەبینرێت، لەراستیدا بەتاک بینین و شرۆڤەکردنی تاکەکەسیی ئەم دیاردەیە کە لە ناخی

خۆیـدا کۆمەڵایەتییـە و سـەرنجنەدانی توندوتیژیـی سیسـتەماتیک، پێکهاتەیی و ئینتێرسێکشـناڵ، هاوکات لەگەڵ هەبوونی پاڵپشـتیی یاسایی کە بە کردەوەی تاکێکی تەنیا لەنێو ناچێـت، هەڵەیەکی گەورەیە و دەبێتە هۆی سـڕینەوەی تـاوان لە ڕووی دەسـەڵات و درێژەخایاندنـی توندوتیژی لـە دژی ژنان بـە تایبەت لـە کۆمەڵگای کوردسـتاندا. بە سـەرنجدانی ئـەم خاڵە گرنگەیـە کە لێرەدا باس لەسـەر دیاردەی تۆکێنیـزم و کاریگەرییەکانـی لـە سـەر بەردەوامبوونی توندوتیژیی دەکەین.

تۆکێنیزم چەمکی سەرەکیی ئەم کورتە وتارەیە. مارتین لوتێرکینگ لە وتەبێژییەکی خۆیدا باس لەم چەمکە وەکوو کێشـەیەکی نـوێ و دژوار لـە بەرانبـەر بزووتنـەوەی یەکگرتندا دەکات. ئەو، وەرگرتنی هەندێک لە ڕەش پێستەکان لە قوتابخانەی پەیوەندیدار بە سـپی پێسـتەکان وەکـوو تاکتیکێکی نـوێ بۆ دژایەتی کردنی ئـەم بزووتنەوەیە دادەنێـت.[٣] دواتـر ئەم چەمکـە لەلایەن لێکۆڵەرەکانـی بـواری مافـی ژنـان و کەمینەکانـەوە، بۆ نموونە لە شـوێنی کار، کۆمپانیـاکان یان لـە زانکـۆکان، وەکوو کردەوەیەکـی هێمـادار بـە مەبەسـتی پێشـاندانی تاکتیکـی گرووپـی خـاوەن دەسـەڵات بۆ دابەشـکردنی دەسـەڵات و ئیمتیـازەکان لەگـەڵ ئەوانـەی کـە ئەو دەسـەڵاتەیان نییـە و سـڕینەوەی تاوانی هەلاواردن لە ڕووی خـۆی، بەکار هێنرا.[٤] لەڕاسـتیدا ئامانجی تۆکێنیزم لە ناوبردنی نابەرابەری و بەدیهێنانی گۆڕانکاریی بنەڕەتی نییـە. تۆکێن ئەندامـی گرووپێکی خاوەن دەسـەڵاتی کەمترە کە لە دەقەری گرووپی خاوەن دەسەڵات و بە پێی ڕێسا و یاساکانی ئـەو دەجووڵێتـەوە. ئەگەرچـی تۆکێنیزم تەنیـا کەڵکی بۆ گرووپی زاڵ نییە و بۆ ئەو کەسـەیش کە وەک هێمایەکی دیاریکراو هەڵبژێردراوە سوودی دەبێت، بەڵام بە وتەی «لانگ لاوز»، دەسـتەبەرکردنی ئەم سوودە، گرێـدراوی ڕەچاوکردنی سـنووردارێتی و یاسـاکانی گرووپی زاڵە. واتە ئەو کەسانەی کە لە دەرەوەی ئەم سـنوورەوە دێنە ناو، لە سەر بنەمای مێکانیزمێکی ڕێکخەر، دەبێت ڕێژەیان سنووردار بێت و مافی گۆڕینی هیچ یاسایەکیشیان نابێت.[٥]

ئـەم دیاردەیـە دەکرێـت دوو جۆرە دەرەنجامی توندوتیژانەی بە شوێنەوە بێت، یەکەمیان ئەو کاتەیـە کە ژنێک بە کەڵک وەرگرتـن لە توانسـت و لێهاتوویی خۆی دەتوانێت قۆناغە دیاریکراوەکان تێپەڕێنێت و بـە ئاسـتێک بـگات یـان بڕواتـە نێو چوارچێوەیەکەوە کە لە دیسکۆرس/وێژمان و پێکهاتەی پیاوسەروەرانەی کۆمەڵگا وەکوو چوارچێوە و جێگایەکی پیاوانە پێناسەی بۆ کراوە و بۆی دەروانرێت. دووهەم هەڵبژاردنی ژنێک لە جێگە و پێگەیەکی پیاوانەدا بەڵام بۆ دووپاتکردنەوەی هەمان بیر و کردەوەی پێشووی زاڵ بە سەر ئەو جێگا و پێگەیە کە لەلایەن دەسەڵاتەوە پێناسە کراوە و پاشان کەڵک وەرگرتـن لـە دەرەنجامەکانی ئەم هەڵبژاردنە وەک هێمایەک بۆ شەرعییەتدانی زیاتری دەسەڵات و بۆ خستنە پەراوێزی ئەو بیر و کەسـانەی کە ڕەخنە لـەوە دەگرن. هـەرکام لـەم دوو بژاردەیـە دەکرێت بە ڕاسـتەوخۆ یـان ناڕاسـتەوخۆ کاریگەریی توندوتیژانـەی لە سـەر ژنان بە گشـتی و بارودۆخـی ئـەوان هەبێت. لـە درێژەی باسـەکەدا بۆ نموونە، تیشک دەخەینە سەر خوێندنی بـاڵای ژنان لە ئێـران و بازاڕی کار و هەروەهـا بارودۆخـی پەیوەندیدار بە ژنانی پەرلەمانتار لە ئێران -کە دەکرێت بۆ جێگاکانی تریـش بەکاربهێنرێت- و ڕۆڵی ئەوان لەسەر ژنان بە گشتی.

بابەتی ڕادەی چوونـە زانکۆی کچان و لەوانـە کچانی کورد، کە لـە ئێراندا و لەم

ساڵانەی دواییدا ڕێژەیان بەرەو زیادبوون چووە، پڕۆپاگەندەی زۆری لەسەر هەیە. دەکرێت دوو جۆرە ڕوانینمان بۆ ئەم بابەتە هەبێت؛ ئەگەرچی هەردوو لە کۆتاییدا پێکەوە کاریگەرییان لەسەر دۆخی ژنان هەیە. یەکەم: بەکۆمەڵگایی بوون و دەروونی کردنی باوەڕ، بیروبۆچوون و ڕێسای پەسەندکراوی دەسەڵات (دەسەڵاتی هەمەلایەنە)، یان ئەو چەمکەی بۆردیو، پێی دەڵێت توندوتیژیی سیمبۆلیک. بە وتەی بۆردیۆ هەر چەشنە کردەوەیەکی بارهێنان لە دەرەنجامدا توندوتیژییەکی سیمبۆلیکە بۆ ئەوەی لەم ڕێگایەوە دەسەڵات ویستی کولتووریی خۆی بسەپێنێت.[۶] یەکێک لە میکانیزمەکانی ئەم بەکۆمەڵگایی کردنە، کەڵک وەرگرتن لە سیستەمی فێرکاری و بەتایبەت فێرگەیە. فێرگە ئامرازی شاراوەی زاڵیەتییە و کەواتە قەت ناتوانێت دامەزراوەیەکی بێلایەن بێت. فێرگە نابەرابەری و جیاوازی لە دەسەڵاتدا، وەکوو دیاردەیەکی سروشتی پێشان دەدات و بە کەڵک وەرگرتن لە «ئایدیۆلۆژیای بەهرە و توانست»، هەبوونی دەسەڵات و نابەرابەری بۆ وێنە لە نێوان جێندەر، ئەتنیک و ئایینە جیاوازەکان، بە نابەرابەرییەکی ڕەوا و پەسەندکراو دەنوێنێت. هەر لەم ڕێگایەوە و بە پێشاندانی سروشتیبوونی پەیوەندیی پێناسەکراوی نێوان ژنان و پیاوان، «زاڵیەتیی پیاوانە» دەسەپێنێت و دەرفەتی بەردەوام بوونی بۆ دەرەخسێنێت، بە جۆرێ کە کەسی بندەست، (لێرەدا ژنان)، خۆی لە ئاراستای زاڵیەتیدا هەوڵ دەدات و بیر و بۆچوونی دەسەڵات بە بیر و بۆچوونی خۆی دەزانێت.[۷] بۆ نموونە تەنانەت لە پاش خوێندن، لەوانە خوێندنی باڵا، ژنان بە بۆنەی دیسکۆرسی پیاوسەرەوەرانەی زاڵ لەسەر کۆمەڵگا و زانکۆکان، خۆیان دیسان هەر وەک ئەو ژنە پێناسە دەکەن کە ئەم دیسکۆرسە، چوارچێوە و واتاکانی بۆ دیاری

کردووە. بۆ نموونە دیسان ئەرکی ژنانەی ناوماڵ و مانەوە لە ناو خێزان بە ئەرکی سەرەکیی خۆیان دادەنێن و ئەگەر تووشی کێشەیەک بن بەوەی دەزانن کە لە سروشتی خۆیان لایانداوە. هەروەها گوشاری دووقات یان توندوتیژی لە سەر ئەو ژنانەی کە ئەرکی دەرەکیشیان هەیە، بە مافی خۆیان و بە دروستی دەزانن. ئەگەرچی ئەمە بە واتای نەبوونی ژنانی ڕەخنەگر و پێکهاتەشکێن نییە، بەڵام جووڵانەوە بە پێچەوانەی دەسەڵاتی زاڵ، دیسان ئەم ژنانەش ڕووبەڕووی توندوتیژی دەکاتەوە. ڕێژەی زۆری ژنان لە زانکۆ، بە تایبەت بە ڕوانین بۆ بازاڕی کار، وێدەچێت زیاتر بۆ خزمەت بە ئامارەکان و شەرعیەتدان بە دەسەڵات و وەک هێما و تۆکێنێک بۆ سەر لاپەرەکان و مانەوەی ئەو بەڵگانە بەکار بێت. کەواتە زیادبوونی ڕێژەی ژنان لە زانکۆکان بەتەنیا خۆی و بە بێ ڕەچاوکردنی فاکتۆرەکانی دیکە، لەوانە بەبێ سەرنجدان بە دۆخی ژنان لە پاش زانکۆ و چۆنیەتیی کەڵک وەرگرتن لە خاوەندارێتیی بەڵگەنامەی زانکۆ، بەتەنیا ناتوانێت پێشاندەری باشتربوونی بارودۆخی ژنان لە کۆمەڵگا بێت.

دووهەم: دەرەنجامی چوونە زانکۆ و وەرگرتنی بەڵگەنامەی پەیوەندیدار بۆ ژنان و دامەزرانیان لە سەر ئیشە. ژنان دەڕۆنە نێو زانکۆکانەوە بەڵام لە دواییدا بازاڕی کار هی ئەوان نییە لەبەر ئەوەی کە پێشگریمانەی کولتووریی کۆمەڵگا، بەرپرسبوونی پیاوان لەباری دارایی و شیاویەتییان بۆ لەئەستۆگرتنی ئیشی خاوەن داهاتە و هەروەها ڕێسایش پاڵپشت و ڕێخۆشکەری پەرەسەندن و ڕەگ داکوتانی ئەم بیروبۆچوونەیە. واتە ژنان نە لە زانکۆدا بۆ کار پەروەردە دەکرێن و نە لە دواییشدا بازاڕی کار جێگای بۆ ئەوان هەیە. یان ڕێژەیان بۆ هێندێک لە بوارەکانی خوێندن کە بە

پیاوانــه ڕەچاوکراون یان ژنــان دەرفەتیان لــە دواییــدا بۆ دامــەزران لە ســەر ئیش زیاترە، ســنووردار دەکرێتــەوە. دەرەنجامی ئــەم بارودۆخــە، نەبوونی ســەربەخۆییی ئابووری، دواکەوتن و پشــت بەستنی ژنان بە دەســەڵات لە زۆربــەی بوارەکانی ژیان و دیســان قەبووڵکردنی توندوتیژی دەبێت. بۆ نموونــە دەتوانین بڕوانینــە ڕێژەی ئەو ژنانە کە لە ئێران لە ســەر کار دامەزراون. بە پێی دواییــن دەیتاکانی ناوەندی ئاماری ئێران لە هاوینی ســاڵی ١٣٩٩ی هەتاوی، لە ســەتا ٨٨ی ژنانی ئێرانــی بێکارن. واتە ڕێــژەی ژنانی خــاوەن ئیش کــە داهات وەردەگرن ١٢ لە ســەدی جەماوەری ژنانە کە لە تەمەنی چالاکیدان. ٦٢ لە سەدی ئەو ژنانە کە خەریکی ئیشن، لە بەشی نافەرمی کە خاوەن ئینشورانســی بێــکاری نیە کار دەکەن. لە نێو جەماوەری ژنان کە خەریکی ئیشــن، تەنیا ٤٣ لە ســەدیان ئەو ژنانەن کە بەڵگەنامــەی خوێندنــی باڵایان هەیە. دیســان ٦٢ لە ســەدی ئەو کەسانەی کە لە هاوینی ئەمســاڵدا کاریان لە دەستداوە، ژنانن.[٨] پارێزگای ســنە لە بواری دامەزران لەسەر ئیشــی ژنانی تەمەن سەرەوەی ١٠ ساڵ، لە شارەکاندا لە پلەی ٢٨ی لە نێوان ٣١ پارێزگادایە.[٩] پێکهاتەیەکی یەکتربڕی سیاسی، ئابووری و جێندەری، کاریگەریی لە سەر کەم بوونی ڕێژەی ژنانی ئەم پارێزگایە کە لە سەر ئیش دامەزراون، هەیە.

دیاردەی تۆکێنیــزم، پەیوەندیی لەگەڵ توندوتیژی لەدژی ژنان و هەڵاواردن لە بازاڕی کاردا هەیە. تۆکێنیــزم وەکوو ئەو ئەزموونە نەرێنیانە پێناســە دەکرێت کە بەڕێوەبەرانی ژن بەتایبەتی ژنانی ڕەنگین پێست یان سەر بە کەمینــەکان، لە کۆمپانیاکاندا ڕووبەڕووی دەبنەوە. بە تایبەت لەو ڕێکخراوانە کە ڕێژەی ژنان تیایاندا لە ١٥٪ کەمترە. کانتێر پێشانی دەدات کــە لە ڕێکخراوە پیشەســازییەکاندا کە ئەم ڕێژە کەمە لە ژنان خەریکی ئیشــن، پیــاوان کولتوورێکی نەیارانــە لە دژی ژنان

پێــک دەهێنــن و هەر ئەمــە دەبێتە هۆی دروستبوونی ســێ جۆرە ئەزموونی نەرێنی: یەکەم، ئەگەرچی ژنان ڕێژەیان زۆر کەمترە بــەڵام بە ڕوونــی دیار و لەبەرچــاون و ئەو ســتانداردانەی کە بۆ هەڵسەنگاندنی ئیشیان کەڵکی لــێ وەردەگیردرێت، جیاوازە لەگەڵ هەمان شــت کە بــۆ هــاوکارە پیاوەکانیان بەکاردەهێندرێت. دووهەم، ژنان هەســت بە کەوتنــە پەراوێز و جیاکردنەوە دەکەن لەبەر ســەختیی پەیوەندی گرتن لەگەڵ پیاوانی هاوکاریان و سێهەم، کار و ئیشەکان لەسەر بنەمای ســتریۆتایپی جێندەری پەسەندکراو -ژنانــە/ پیاوانــە- دابەش دەکرێــن. بۆ ئەم ژنانــە، خۆڕاهێنانیان لەگەڵ ئەم چاوەڕوانییە جێندەرییانە ئاســانتر لەوەیە کە بەرەنگاریان ببنەوە.[۱۰] لە درێژەی ئەوەدا باس لە ســەر توندوتیژییــە بچووکــەکان[۱۱] دەکرێت. ئەم چەشــنە لە توندوتیژی، بریتییە لە تووڕەیی و تێهەڵچوونــی زارەکــی، کردەوەیــی یان ژینگەیی کە ڕۆژانە و بە ئەنقەست یان بە بێ ئەنقەســت، لە بەرانبەر ئەو کەسانەی کە لە ستانداردی پەیوەندیدار بە نۆرمدا پۆلێنبەندی نەکــراون، جێبەجێ دەکرێت و دەبێتە هۆی پەیوەندیــی توندوتیژانە، نەیارانــە، نەرێنی و ســووکایەتی. ئەگەرچی زۆربەی ئەوانەی کە لە شــوێنی کاردا تووشــی ئــەم جۆرە ئاکارانە دەبن، نازانــن کە لەکاتی پەیوەندی گرتن لەگەڵ کەســانی جیاواز، توندوتیژییان بووە.[۱۲] پێدەچێت لە هێندێک لە وڵاتەکان وەک ئێران کە یاســایش پشتگیری لە وەها ئاکارێک دەکات یان بێدەنگیی هەڵبژاردووە، ڕێژەی ئەم توندوتیژییانە سەبارەت بە ژنان و لەوانە ژنانی کورد، لە شوێنی کار لە ئاستێکی بەرزتردا بێــت. واتە ژنانی کورد لە لایەکەوە دەبێــت قۆناخە جیاوازەکان بۆ ســەلماندنی شــارەزایی و لێهاتوویــی لــە پێکهاتەیەکی پیاوسەرەوەردانەی زاڵدا تێپەڕێنن، لەلایەکی تــرەوە، گرنگتــر ئەوەیە کــە دەبێت هەموو تاکێکی کــورد لە ژن و پیاو، بۆ ڕۆیشــتنە ســەر کار و گەشەی تاکەکەسی، خۆ لەگەڵ

ئایدیۆلۆجیای دەسەڵات بگونجێنن. بۆیە ژنانی کورد بە بۆنەی بوونی هەڵاواردنی جێندەری، هەوڵێکی دووئەوەندە، بگرە چەن ئەوەندەیان بۆ سەلماندنی کارامەیی خۆیان یان خۆپاراستنیان لە بەئامرازبوونی دەسەڵات، لە وەها بارودۆخێکی بندەستدا هەیە. لە ڕوانگەی ئینتێرسێکشنالیەوە، ئۆگریی جینسی، داهات، تەمەن، تەندروستی، ئێتنیک و ڕەگەز، هەموو کاریگەرییان لەسەر ئەگەری بە ڕێبەربوونی ژنان هەیە. کۆبوونەوەی هەرکام لەم فاکتۆرانە لەگەڵ جێندەر دەتوانێت ببێتە هۆی جیاوازی لە ئەزموونەکانی گرووپە جیاوازەکانی ژنان.[۱۳] ژنانی کورد لە ڕەوتی گەشەسەندنی پیشەییی خۆیاندا، ڕووبەڕووی هێندێک کێشە و توندوتیژی و خستنە پەراوێز دەبنەوە کە ژنانی فارس ناچار بە ئەزموون کردن و بەرەنگار بوونەوەیان نین و نابن.

نموونەیەکی تری بەرچاوی تۆکێنیزم، بوونی ژنان لە دەسەڵاتی سیاسی و بۆ نموونە لە پەرلەمانی ئێراندایە. ئەو ژنانە بە ڕواڵەت نوێنەرایەتیی چینی ژنانی کۆمەڵگا لە پەرلەمان دەکەن لەکاتێکدا کە خۆیان ڕۆڵێک دەگێڕن کە بە پیاوانە پێناسە کراوە و بڕیارە وەک پیاوان و بەرابەر لەگەڵ ئەوان لە بەرەوپێشبردنی کۆمەڵگا و بۆ سڕینەوەی کێشەکانی، یاسا دەربکەن؛ بەڵام مێژووی کاری ئەم ژنانە (بە تایبەت لەم ساڵانەی دواییدا) پێشانی دەدات کە هاوکات لەگەڵ دەسەڵات و هاوڕێ لەگەڵ دیسکۆرسی پیاوسەرەوەرانە، دەبنە هۆی سەرکوتکردنی ژنان. لەڕاستیدا یەکێک لە گرنگترین بەربەستەکان لە دژی بەرەوپێشچوونی ژنان، ئەو یاسایانەیە کە ئەورۆکە بوونەتە سەرچاوەی مامەڵەکردنی توندوتیژانەی یاسایی لەدژی ئەوان.[۱۴] جگە لە پرۆپاگەندەیەکی بەهێزی سیاسی بە مەبەستی شەرعییەتدان بە چۆنیەتیی ڕوانین بۆ ژنان، دەرەنجامێکی تری ئەم بارودۆخە، پاساودانی توندوتیژیی سیمبۆلیک لە دژی ژنان، بە پەرەدان بە ڕوانگەی «ژنان لە دژی ژنان»دایە کە بە پێی ئەوە، خودی ژنان بە دەرکردنی یاسا لە دژی ژنان، ڕێگە لە باشترکردنی دۆخی ژنان لە کۆمەڵگادا دەگرن و یان ئەگەر ژنان دەسەڵاتیان ببێت، جیاوازییەکیان لەگەڵ پیاوان نابێت و هتد. لەڕاستیدا دەسەڵاتی پیاوسەروەر بە ڕێگەدان بە دەسەڵاتی هەندێک ژنی هاوڕێ لەگەڵ خۆی، لەم دەرکەوتنە، تەنیا بۆ سەپاندن و پەرەپێدانی وتە و ئامانجی خۆی کەڵک وەردەگرێت.

دەرەنجامی تری نابەرابەریی یاسایی بە تایبەت بە کەڵک وەرگرتن لە ژنانی سیاسی، بەرهەمهێنانەوەی دیسکۆرسی زاڵی دوانەی ژنانە-پیاوانەیە کە پاڵپشتیی یاسای لەگەڵدایە. لەلایەکەوە، بە کەڵک وەرگرتن لە هەموو ئامرازەکانی فێرکاری و بڵاوکردنەوە و بە دەروونی کردنی بەها و نۆرم و بیر و ڕێسا سەرەکییەکان، لە ڕێگای پەرتووکە فێرکارییەکان لە فێرگەکان و زانکۆکان، میدیا و ڕایەڵە گشتییەکان، ئامرازە یاساییەکان و بە بەربەست دانان لەسەر ڕێگای چالاکانی مافی ژنان و نەهێشتنی دەنگە جیاوازەکان، ڕوانگەی زاڵ لەسەر ژنان، ڕۆڵی ئەوان و چۆنیەتیی مامەڵە کردن لەگەڵیان لە کۆمەڵگادا ڕەگ دادەکوتێت و پتەوتر دەکرێت. لە لایەکی ترەوە، یاسایش هاوڕا لەگەڵ ئەم کولتوورە نابەرابەرە، بە یەکجاری دەبێتە گەورەترین بەربەست بۆ ئەو ژنانەی کە بیانهەوێت بە جۆرێکی تر بیر بکەنەوە و بجووڵێنەوە. لە وەها بارودۆخێکدایە کە باس لە توندوتیژیی سیستەماتیک دەکرێت؛ توندوتیژییەک کە لە پێکهاتە و پەیوەندییەکانی دەسەڵاتەوە سەرچاوە دەگرێت. کەواتە بوونی ژنان لە پارلەمان یان لەسەر شاشەی میدیاکان، نە تەنیا پێشاندەری بەرەوپێشچوونی ژنان نابێت، بەڵکوو دەبێتە بارێکی زێدە لەسەر شانی

چالاکوانانی مافی ژنان لە کۆمەڵگای کوردیدا. لــە کۆمەڵگایەکــدا کــە هەڵاواردنــی تێدایە و پێکهاتە نابەرابەرەکانی دەســەڵات بە هــۆی ئێتنیک، ئایین، جێنــدەر و یان باری ئابووریــی لاواز ڕێگە بــە دەرکەوتن و پێشــکەوتنی تاکــەکان نــادەن یان بە ئەنقەست دەیانســڕنەوە، ئەگەرچی زۆربەی دەرکەوتن و پێشــکەوتنی تاکەکان لەسەر بنەمــای نزیکبــوون و گونجاوییان لەگەڵ دەســەڵاتی سیاســی زاڵدایــە؛ بــەڵام بە پێچەوانەوە وەها پێشــان دەدرێت کە ئەمە تەنیــا بە هــۆی تایبەتمەندیی توانســت و بەهرەی تاکەکەســییە، نــەک هەڵاواردنی سیستەماتیک. بۆ نموونە بە پێی دیسکۆرسی پیاوســەروەرانە، ژنان بە گشــتی ناتوانن لە ئاستی سەرەوەی بەڕێوەبەرایەتیدا بن، بەڵام ئەگەریش بە دەگمــەن ژنانی فارس و یان ژنانی خاوەن فاکتــۆرە بەرزکەرەوەکانی تر (وەک ئایین یان چینی سەرەوەی ئابووری) و هاوڕێ لەگەڵ ئایدیۆلۆژیای دەسەڵات، لەم پێگەیەدا هەبن، دەسەڵات وەک هێمایەک بۆ پێشاندانی هەبوونی کراوەیی و بەرابەری دەینوێنێت. ئاساییە ئەو ژنانەی کە خاوەن بەهرەن، بە تایبەت ژنانــی کورد، بەڵام لە کێبەرکێیەکــی نابەرابــەردا ســەرناکەون، هەست بە لاوازی و شــپاوەنبوونیان بکەن. لە کاتێکدا ئەم سەرنەکەوتنە سیستەماتیکە، لەڕاســتیدا دەرەنجامــی کاریگەریــی پێکهاتەیی ئینتێرسێکشــناڵ، بە ئامانجی ســڕینەوەی جیاوازییــەکان و بەکارهێنانی توندوتیژییەکی ســیمبۆلیک لەســەر ژنانی ســەر بە نەتەوەکانی ترە. بــە دڵنیاییەوە کاڵکردنەوەی کاریگەریی نەرێنیی دیاردەی تۆکێنیــزم و توندوتیژیــی سیســتەماتیک لــە دژی ژنان، بە گۆڕینی سیســتەماتیکی یاســا و ئەو پێکهاتانە دەکرێت کە گوشــار دەخەنە ســەر ژنان و دەبنــە هۆی پەراوێز خســتن و شــاردنەوەیان. ئەو یاسایانە، کە بــۆ بچووکترین و تایبەتیتریــن بابەتەکانی ژنان بڕیار دەدەن و ســەرنەکەوتنی ئەوان بە دیاردەیەکی تاکەکەسی پێناسە دەکەن. لەڕاستیدا هەموو شتێکی تاکەکسی، هاوکات سیاسی و کۆمەڵایەتییە و بە پاڵپشتیی یاسا و پێکهاتە زاڵەکان جێبەجێ دەکرێت.

پەراوێزەکان

1. UN general assembly. In Declaration on the Elimination of Violence against Women; UN: New York, NY, USA, 1993.
2. Agent
3. Martin Luther King Jr., “The Case Against ‘tokenism’,” New York Times, August 5, 1962.
4. L. Zimmer, Tokenism and women in the workplace: The limits of gender- neutral theory. Social Problems, 1988.
5. Judith Long Laws, “The Psychology of Tokenism: An Analysis,” Sex Roles 1, no. 1, 1975.
۶. پاتریس بون ویتز، درس‌هایی از جامعه‌شناسی پیر بوردیو، ترجمه جهانگیر جهانگیری و حسن پورسفیر، تهران: آگه، ۱۳۹۰، ص: ۱۳۵.
7. Pierre Bourdieu, Language and Symbolic Power, ed. John B. Thompson, trans. Gino Raymond and Matthew Adamson, Cambridge: Polity Press, 2001.
8.https://www.amar.org.ir/Portals/0/News/1399/nirooye%20kar%2099-3.pdf
9. http://women.gov.ir/home/atlas/260
10. Ursula Thomas, Navigating Micro-Aggressions toward Women in Higher Education, IGI Global; 1st edition, 2018.
11. Microaggressions
12. D. W. Sue, Bucceri, J., Lin, A. I., Nadal, K. L., & Torino, G. C. (2009, January 1). Racial microaggressions and the Asian American experience. Asian American Journal of Psychology, 1(1), 88–101. doi:10.1037/1948-1985.S.1.88
13. https://www.aauw.org/app/uploads/2020/03/Barriers-and-Bias-nsa.pdf

بۆ زانیاری زیاتر بڕواننە:

14. https://www.dw.com/fa-ir/اصرار-نمایندگان-زن-بر-تصویب-قوانین-ضدزن/a-۱۸۱۱۲۶۴۴